

Miscel·lània, les comunicacions presentades donen documentació bibliogràfica sobre temes puntuals i diferents.

J. I. García Armendáriz («Bibliografía sobre Columela (1973-1982)») amplia la bibliografia resumida en el simposi afegint-hi al final una enumeració més extensa dels llibres recomanats.

M. J. Aguilar Amat («Edward Gibbon y su conocimiento del texto amieno») fa una anàlisi de les fonts i de les diferents edicions utilitzades per Gibbon especialment en el seu llibre *The history of the declin and fall of Roman Empire*.

Amb aquest volum tenim suficient informació per saber com es troba l'estat de la qüestió en l'estudi del teatre clàssic a casa nostra. Les noves aportacions de caire puntual i concret ens ajuden a observar un avenç important en l'estudi d'aquest tema tant rellevant en el marc de la cultura clàssica.

Desitgem que aquesta publicació doni nova empena per organitzar el proper simposi de la Secció Catalana de la Societat Espanyola d'Estudis Clàssics.

Marta Darder

CLAUDIUS CLAUDIANUS

Carmina

editat John Barrie Hall.

Leipzig, Teubner 1985,

XXVII-454 pp.

Tal i com també va fer a la darrera del segle passat L. Jeep, el professor Hall ha completat la seva acuradíssima edició del *De Raptu Proserpinae* (Cambridge 1969), en una edició de l'obra sencera de Claudià a la *Bibliotheca Teubneriana*. És la segona vegada que aquesta editorial publica l'obra claudiana: l'any 1893 va sortir, a càrrec de L. Koch, la primera edició, que no era gaire diferent de la que el seu mestre, Th. Birt, portà a terme l'any 1892 dins la col·lecció MGH (AA-X).

L'edició de Hall és molt diferent de les de Birt i Koch, i això es deu al criteri eclèctic (p. xi) que el porta a prescindir de *stemma* en la classificació de manuscrits i a senyalar amb un asterisc dins l'aparat crític lectures que, segons el seu parer, són tan acceptables com la impresa en el text. Aquests canvis d'enfocament, els justifica Hall en una introducció ben concisa, en què remet (p. ix) per a més informació a la seva publicació «Prolegomena to Claudian», Suppl. 45 del *Bull. Inst. Class. Stud.* i que, dissortadament, no coneixem encara.

Els manuscrits queden seleccionats segons l'ordre de les composicions (hi ha sis ordres diferents en els *carmina maiora* i cinc en els *carmina minora*), però això no exclou la menció de qualsevol altre còdex quan l'editor pensa que conté quelcom d'interessant (p. xi). L'aparat crític és de caràcter positiu (en cada composició

Hall especifica quins versos abraça cadascun dels manuscrits amb què treballa), també negatiu (dóna raó de les variants) i, com ell mateix diu, és moltes vegades *semipositivus* (quan enregistra les lectures més corrents i les variants a la vegada).

Pel que fa a la numeració dels poemes, Hall prescindeix, per sort per als lectors, de les numeracions adoptades per Birt/Koch, que recollien alhora l'establerta per l'editor Gesner (1759), i adopta la numeració gesneriana com a única.

Encara que J. B. Hall no parla de manera explícita de la composició del *Pros.*, es desprèn de la introducció a la seva edició que l'editor s'ha servit d'un procediment diferent, que restringeix a una selecció de quinze el nombre de manuscrits emprats a l'edició de Cambridge. Tot i això, no hem localitzat variants notables entre aquesta edició i la teubneriana. Pel que fa a aquesta composició, he pogut localitzar tan sols una variant *Pros.*, I, 254: *inest*, mentre l'edició de Cambridge enregistra *erat* (i encara aquesta segona lectura es troba enregistrada dins l'aparat crític amb un asterisc). Tret d'això, només he pogut veure entre les dues edicions variants de tipus gràfic (*ad ex.* en l'ed. teubneriana, Hall no distingeix entre /u/ vocàlica i consonàntica) i també grafies d'altre tipus com a *Pros.* III, 280 *honor/honor*; III, 313 *ei mihi/hei mihi* i variants que afecten la puntuació (*ad ex.* III, 109 (*nimum*) / *nimum*), vari-

ants que, curiosament, es troben totes al llibre tercer.

Lògicament, el nombre de variants augmenta respecte de les composicions no renovades des de l'edició de Birt o de les que han estat editades darrerament per altres autors (Barr [c. 8] i Olechowska [c. 15] són les que hem comprovat), edicions sobre les quals Hall havia ja opinat en diverses recensions publicades abans de la seva edició.

L'edició de Hall era necessària si tenim present fins a quin punt han evolucionat els criteris d'edició des de les de Birt i Koch (autors que varen basar llurs edicions centrant-se en una part molt reduïda de manuscrits, pràcticament sense tenir en compte els altres), i Hall no ha estalviat temps (setze anys separen l'edició de *Pros.* i la teubneriana de les obres completes) ni esforç (dins el seu grup de treball es troben especialistes en Claudià com I. Gualandri i P. A. Eaton) per oferir-nos una obra que supera, segons el nostre criteri, el treball filològic dels seus precedents del segle passat.

Completa l'obra una bibliografia exhaustiva sobre edicions i treballs monogràfics de Claudià, que l'autor té molt en compte i que en molts casos havia ressenyat a la revista *CR*. Un útil índex de noms enriqueix el volum.

Àngels Calderó